

AKADEMIK MARJAN MUŠIČ

Potem ko je prestopil prag letošnjega (1984.) leta, v katerem bi dne 16. novembra slavil 80-letnico svojega življenja, je nenadoma umrl akademik univ. prof. Marjan Mušič, pripadnik one generacije naših arhitektov, ki so se šolali pri velikem magu naše gradbene umetnosti, mojstru Jožetu Plečniku. Z njim je legel v grob človek širokega znanja, svetovljanske kulture in vsestranske umetnostne veljave, saj ni bil samo prefinjen oblikovalec arhitekture, ampak tudi njen ohranjevalec, mojster govorne in pisane besede, dober slikar in odličen pianist. Vsestranska talentiranost je Mušiču kot 25-letnemu diplomiranemu arhitektu odpirala široke razvojne možnosti in mnoge interesne smeri, za katerimi je slutil ne samo funkcionalno ampak tudi kulturno poslanstvo arhitekture. Medtem namreč ko likovne umetnine (slike in kipi) nastajajo v času, arhitektura ustvarja s časom, saj ga prostorsko zajetega v stereometrične oblike posreduje prihodnosti. Zato je za globlje razumevanje arhitekture potrebno veliko zgodovinskega znanja, kajti samo to omogoča dojemanje njenih mnogovrstnih pomenov. Tega se je Mušič zavedal. Zato ga je že od vsega začetka živo zanimala arhitektura kot historični pojav, dokument časa, materializacija globljih družbenih razmer, emanacija duhovnih potreb in sinteza določenih estetskih vrednot.

Pokojni akademik je izšel iz Novega mesta, ki je tudi po njegovi zaslugi veljalo v letih po prvi svetovni vojni za živahno kulturno središče, iz katerega je izšla vrsta pomembnih besednih, likovnih in glasbenih umetnikov. Po zaključenem šolanju pri Plečniku leta 1929 in po letih »pomočniške« prakse v Splitu, kjer je doživljal borbo Dygveja, Buliča, Abramiča, Gamulina in drugih za ohranitev globljih vrednot Splita, Dubrovnika in drugih dalmatinskih mest, se je strokovno obogaten zaposlil pri projektantskem oddelku regulacijskega urada pri ljubljanski občini in leta 1938 v podobni funkciji pri mariborski. V obeh službah je imel priložnost boriti se z gradbeno birokracijo za sodobnejše urbanistične koncepte, ki iščejo v sedanosti razvojne mostove med preteklostjo in prihodnostjo ter v dobro premišljenem kompromisnem sožitju najdejo kreativno koeksistenco med tradicijo in napredkom. Po osvoboditvi je bil imenovan za načelnika urbanističnega oddelka pri ministrstvu za gradnje, v katerem je združil ves strokovni potencial takratne Slovenije, že naslednje leto pa je postal profesor za zgodovino arhitekture in urbanizma na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (FAGG) univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, kjer je kot ordinarij sodeloval pri šolanju vse povojne generacije naših arhitektov in urbanistov. Imenovan za člana akademij v Zagrebu in Ljubljani je preživel zaslužen, a z delom in načrti izpolnjeni pokoj do tistega usodnega januarskega dne, ki mu je prekrizal še zadnjo veliko željo, napisati knjigo o Plečnikovi šoli in njeni vlogi v razvoju novejši slovenske arhitekture.

Iz bogate in mnogotere Mušičeve ustvarjalnosti nas kot zgodovinarje najbolj zanima njegova aktivnost na področju spomeniškega varstva in konservatorstva, ki ju je pospremil z bogato publicistično dejavnostjo ter se s tem uvrstil

poleg Ivana Vurnika in Dušana Grabrijana med pionirske začetnike naše tovrstne strokovne literature.

Mušič se je že kmalu po diploml usmeril k proučevanju arhitekturne zgodovine, k varstvu arhitektonskih spomenikov ter k urejanju naselij in krajine. Dojemanje umetnostnega življenja kot izrazne celote ga je vodilo od književnega in glasbenega podoživljanja k likovnemu in od tega prek arhitekture k razmišljanju o organski enovitosti in duhovni povezanosti raznolikih življenjskih pojavov. To mu je dajalo sposobnost tenkočutnega doživljanja lepote in značilnosti kulturno-zgodovinskih in umetnostno-spomeniških vrednot, pri čemer ga je posebno privlačevala izvirnost in pristnost ljudske tvornosti, ne da bi pri tem prezrl njene materialne, ekonomske in tehnične osnove, njeno socialno in kulturno zaledje. Mušičevo čustveno in razumsko osvajanje domačijskih vrednot je doprinašalo toliko novega v znanstveno metodiko konservatorske problematike, da je lahko posrečeno dopolnjevalo izsledke Franceta Steleta in Franceta Mesesneta. Do Mušiča namreč Slovenija še ni premogla specializiranega arhitekta konservatorja, saj se je on prvi zavzel za metodično dosledne principe pravega konservatorstva in se kot tak prvi posvetil strokovnemu študiju splošne zgodovine domače in svetovne arhitekture. To mu je omogočalo, da je v vsakem spomeniku arhitekture zaznal delovanje fizičnih in duhovnih, krajevnih in časovnih pogojev, ob tem pa se zavedal, da vsak od njih predstavlja individualno izoblikovan organizem, ki ne prenese površnega ali šablonskega reševanja. Zato Mušiču ni šlo le za varstvo individualnega objekta, ampak za varstvo njegovega okolja, v katerem je spomenik zasidran kot del njegovega živega organizma. Mušič je ob znanstveno-teoretičnem in praktičnem delu dozorel v pionirja in inovatorja naše konservatorske stroke. S temeljitim poznavanjem historične in sodobne arhitekturne problematike je proniknil v teorijo urbanizma in arhitekture, pa v problematiko regeneracije in razvoja historičnih naselij ter revitalizacije posameznih spomenikov. Sad Mušičevih proučevanj je okoli sto člankov in razprav s področja zgodovine, arhitekture in urbanizma, etnografije in spomeniškega varstva. Danes stopa zaščita zgodovinsko pomembnih mestnih jeder pred propadanjem in iznakaženjem tudi po Mušičevi zaslugi vedno bolj v ospredje urbanistično-regulacijskih snovanj sodobne urbanistične službe. Z urbano-konservatorsko problematiko se je začel Mušič ukvarjati že v splitskem obdobju, ko se je bavil s problematiko Dioklecijanove palače in pozneje njenega peristila. Samostojno pa se je Mušič prvič lotil take naloge v Mariboru, kjer je pripravljal mestni regulacijski načrt. Iz tega časa izvirajo njegovi konservatorsko-restavratorski posegi v okviru sodelovanja s takratnim Spomeniškim uradom v Ljubljani. Najpomembnejše Mušičevo delo iz tega časa je stilno in gradbeno-zgodovinsko proučevanje mariborske stolnice kot priprava za njeno restavracijo, ki ga je objavil v ČZN 34/1939 p. 197—201 in 35/1940 p. 61—66 ter v Kroniki slovenskih mest 6/1939 p. 84—91. Njegov sočasen interes za etnografske objekte kaže objava gradbene analize dveh kmečkih hiš v Pekrah pri Mariboru v ČZN 34/1939 p. 107—110. Sicer pa je Mušič v tem času vodil asanacijska dela tudi pri župni cerkvi v Martjancih, pri kapiteljski cerkvi v Novem mestu in pri romarski cerkvi na Ptujski gori.

Glavna dejavnost na področju spomeniškega varstva pa je Mušiča čakala po osvoboditvi, ko je postal kot edini konservatorsko in restavratorsko usposobljeni arhitekt sodelavec republiškega zavoda za spomeniško varstvo. Vodil je akcije za reševanje, proučevanje in posnetje ogroženih ali porušenih dolenskih gradov, med njimi Otočca na Krki, projekt za konservacijo celjske Stare grofije in prizidavo Študijske knjižnice, zaščitna dela pri staroslovanskem grobišču na Ptujskem gradu, enaka dela pri rimskem zidu na Mirju v Ljubljani, zaščito porušenega cistercijanskega samostana v Kostanjevici in ruševin mino-

ritske cerkve v Ptujju, asanacijo pavlinske apoteke v Olimju, program konservatorskih del na Ptujski gori, sodeloval je pri zaščiti etnografskih in NOB spomenikov, domov velikih mož in primorskih urbanih naselbin, bil vodja Inštituta za proučevanje domače arhitekture itd., posebno pozornost pa je ves čas namenjal svojemu rojstnemu kraju, Novemu mestu.

V zvezi s temi in drugimi akcijami je Mušič objavljajl mnoge članke in razprave v predvojni Sodobnosti in povojnih Vartsvu spomenikov, Arhitektu, Slovenskem narodopisju, Sintezi, Naših razgledih, Novih obzorjih, Časopisu za zgodovino in narodopisje (40) 1969 p. 391—398. Kot eden vodilnih jugoslovanskih arhitektov-konservatorjev je prevzemal v reševanje ali konsultacijo tudi urbanistično-projektantske naloge državnega ali mednarodnega pomena v drugih krajih Jugoslavije: v Splitu, Zadru, Dubrovniku, Šibeniku, Poreču, predvsem pa Ohridu (1953—1955), Kopru in Piranu, pri čemer je večkrat sodeloval z najpomembnejšimi italijanskimi (Fernando Forlati) in francoskimi (Yves Froidevaux) konservatorji.

Mušič se je vselej zavzemal za napredek slovenske konservatorske znanosti. Zato se je boril proti predsodkom in nerazumevanju za kulturne vrednote, za spoštovanje narodovih arhitektonskih dosežkov, za upoštevanje z napredkom usklajene kulturne tradicije, h kateri se je začela v zadnjem času končno odpirati tudi naša urbanistična praksa, potem ko je naredila na naši urbani dediščini že mnogo nepopravljive škode. K temu razvoju, k uveljavitvi naprednih načel, katerih osnovo predstavlja pitagorejska misel o harmoniji kot enotnosti različnosti in soglasju nasprotij, služijo poleg Mušičevih konservatorskih realizacij, poleg objavljenih člankov in razprav, tudi knjige, ki najbolje obeležujejo razvoj njegovega umetniškega in strokovnega dozorevanja: Obnova slovenske vasi 1947, Arhitektura in čas 1963, Veliki arhitekti (v treh delih) 1965—1968, Arhitektura slovenskega kozolca 1970, Novomeška pomlad 1974, monografija o Jožetu Plečniku 1980. V njih se je Mušič dotaknil mnogih področij, povezanih z arhitekturo kot umetnostjo, ki jih je obvladoval s svojo znanstveno in umetniško zavzetostjo. Prav ta pa je tista človekova popotnica, ki se ne izniči z njegovo smrtjo, ampak živi naprej kot spomin nanj in na njegovo delo.

Jože Curk*

* Jože Curk, dipl. um. zgodovinar, Pokrajinski arhiv Maribor.